

गारपीटग्रस्त बागेतील व्यवस्थापन कसे असावे

डॉ. रा.गु. सोमकुवर
प्रमुख शास्त्रज्ञ (फलोद्यान)
राष्ट्रीय द्राक्ष संशोधन केंद्र, पुणे - 412307

द्राक्ष लागवडीखाली असलेल्या क्षेत्रामध्ये बहुतांश वेळा अवकाळी पावसाचा सामना करावा लागतो. हा अवकाळी पाऊस फक्त पाऊस नसतो तर वारे, वादळी पाऊस व त्याचसोबत गारपीट सुद्धा अनुभवास येते. हा पाऊस साधारणतः मे महिन्याच्या दुसऱ्या आठवड्यात सुरू होतो.

यावेळी नवीन बागेत खोड ओलांडा तयार होऊन मालकाडी तयार होण्याची परिस्थिती असते तर जुन्या बागेमध्ये तीन पाने अवस्था ते सबकेन होऊन बगलफूट सुद्धा पिचिंग केलेली अवस्था दिसून येते. अशा वेळी गारपीट झाल्यास बागेचे बरेच नुकसान होते. फार मेहनतीने तयार केलेली मालकाडी फक्त काही मिनीटांच्या पावसामुळे खराब होते. अशा वेळी बागेत पुन्हा नवीन काडी तयार करण्यास बऱ्याच अडचणी येतात. वाढीच्या वेगवेगळ्या अवस्थेमधील बागेत कशा प्रकारचे व्यवस्थापन असावे याबद्दलची माहिती खाली दिलेली आहे.

1. नवीन तयार होत असलेल्या बागेतील व्यवस्थापन

ज्या बागेत खोड व ओलांडा तयार झालेला असून आता त्या ओलांड्यावर मालकाडी तयार होत आहे, अशा परिस्थितीत गारपीट झाल्यास बागेत खालील नुकसान होताना दिसते.

- a. गारपीटीमुळे काडी मोडली जाते.
- b. पाने चिरणे, फाटणे, तुटून खाली पडणे
- c. काडी चिरणे, काडीवर मोठ्या भेगा पडणे
- d. काडीवर जखम होणे

वरील परिस्थितीपैकी बागेत कोणती परिस्थिती दिसून येते याचा विचार करूनच काही महत्वाचे निर्णय घ्यावेत.

बागेत फक्त शेंडा मोडला असल्यास पुन्हा खाली खुडून घ्यावा. जुन्या बागेत आपण शेंडा पिचिंग करतो त्याप्रमाणेच ही कार्यवाही असेल. शेंडा खुडल्यानंतर पुन्हा नवीन फूट निघण्यास सुरुवात होईल व पुढे आवश्यक त्या प्रकारची काडी तयार होईल.

ज्या बागेत पाने जास्त प्रमाणात चिरली अथवा फाटली गेली असतील अशा बागेत पुन्हा 3-4 पाने वाढू द्यावीत यामुळे काडीमध्ये अन्नद्रव्य गोळा करण्याकरिता अडचण येणार नाही.

ज्या बागेत काडी तुटली असेल अशा ठिकाणी खाली पुन्हा रिकट घेऊन नवीन फूट वाढवून घेता येईल.

ज्या बागेत काडीला साधारण जखम झाली आहे किंवा काडी फक्त चिरली आहे म्हणजेच काडीवरील साल फक्त अलग झालेली आहे अशा बागेमध्ये फार अडचण येणार नाही. यावेळी बागेत नेहमीप्रमाणे नियोजन सुरू ठेवावे.

ज्या बागेत काडीवर जास्त प्रमाणात जखम झालेली आहे व काडी तुटली आहे अशा बागेत काडी जखमेच्या खाली कापून पुन्हा नवीन काडी वाढवून घ्यावी.

ज्या बागेमध्ये काडीवरील काडीवरील पूर्ण पाने तुटून खाली पडली आहेत अशा बागेत काडी चार-पाच डोळ्यावर खुडून घ्यावी व पुन्हा नवीन फूट तयार करावी.

जखम जास्त झालेल्या बागेत लवकर कॉपरयुक्त बुरशीनाशकाची फवारणी करून घ्यावी. यानंतर जास्त फवारण्या करण्याची गरज नाही. कारण पुढील 1-2 दिवसांमध्ये तापमान वाढायला सुरुवात होते व आर्द्रता सुद्धा पार जास्त नसल्यामुळे बागेत यावेळी कुठल्याही रोगाची शक्यता कमी असेल.

अन्नद्रव्य व्यवस्थापन महत्वाचे

बागेत जखम झालेल्या काडीस पुन्हा रिकट घेतल्यानंतर नवीन फुटी तयार करण्याकरिता अन्नद्रव्याची आवश्यकता असेल. यावेळी नत्र व स्फुरद उपलब्ध असलेली खतांची ग्रेड उदा. 18:46:0, 12:61:0, युरिया, अमोनियम सल्फेट, इत्यादींचा वापर करता येईल. यावेळी पुन्हा शाखीय वाढ करून घ्यायची असल्यामुळे फक्त नत्ररूपी खतांचा पुरवठा आवश्यक असतो. रिकट घेतल्यानंतर निघालेल्या बगलफुटीवरील 4-5 पाने अवस्थेमध्ये स्फुरद व पालाश उपलब्ध असलेल्या ग्रेडचा वापर करावा.

संजीवकांचा वापर

रिकट घेतल्यानंतर निघालेली बगलफूट 2-3 पानांची झाल्यानंतर 6BA व युरासिलची फवारणी करून घ्यावी. कारण ज्या बागेत यापुर्वी नवीन काडीमध्ये सूक्ष्म घडनिर्मिती सुरू झाली होती परंतु काडी मोडल्यामुळे किंवा पाने चिरल्यामुळे बाधा निर्माण झाली यानंतर रिकट घेऊन पुन्हा पाने आल्यानंतर सूक्ष्म घडनिर्मिती सुरळीत होण्याकरिता संजीवकांची गरज यावेली असेल.

2. जुन्या बागेतील व्यवस्थापन

जुन्या बागेतसुद्धा गारपीटीचा काडीवर मार बसल्यास वेगवेगळ्या परिस्थितीमध्ये खालील अडचणी दिसून येतील.

3-4 पाने अवस्थेत झालेली गारपीट – या बागेत नवीन निघालेली फूट फारच कोवळी असेल. अशा परिस्थितीमध्ये काडी गारपीटीमुळे एकतर तुटली असावी किंवा आत छोटीसी जखम दिसेल. ही जखम गारपीट झाल्याच्या तिसऱ्या दिवशी स्पष्ट दिसते. अशा परिस्थितीत महत्वाचे म्हणजे पुन्हा 1 डोळ्यावर रिकट घेऊन नवीन फुटीची वाढ करून घ्यावी.

ज्या बागेत विरळणी झाली नाही अशा बागेत जखम झालेल्या काड्या काढून टाकाव्यात व सशक्त काड्या राखाव्यात. फुटीची विरळणी ही 6-7 पाने अवस्थेत करता येईल.

ज्या बागेत 50 - 60 दिवसांचा कालावधी झालेला आहे अशा बागेत सबकेनच्या पुढील काडीवर निघालेली बगलफूट मात्र तुटलेली दिसून येईल. अशा बागेमध्ये बगलफुटीचा शेंडा खुडून पुन्हा नवीन फूट तयार करावी.

ज्या बागेत पाने चिरली आहेत अशा बागेत 2-3 पाने पुन्हा वाढवून पानांची पूर्तता करून घ्यावी.

जास्त प्रमाणात जखम झालेली काडी शक्यतोवर काढून टाकावी.

अन्नद्रव्य व पाणी व्यवस्थापन

बागेत पाऊस जास्त झाल्यामुळे जमिनीत पाणी भरपूर झाले असेल. अशा परिस्थितीत बागेतील तापमान कमी होईल. (35 – 40 °C पर्यंत) तर त्यासोबत आर्द्रतासुद्धा वाढेल (60% च्या पुढे). अशा परिस्थितीत वेलीची वाढ जोमात होईल. तेव्हा बागेत पाणी पुरवठा पुढील आठ दिवस गरजेप्रमाणे असावा. यावेळी जमिनीत पाणी असल्यामुळे ज्या ठिकाणची मुळी यापूर्वी कार्य करत नव्हती (काळी पडली असल्यामुळे) अशा ठिकाणी आता मुळी कार्यरत होऊन त्या ठिकाणावरील उपलब्ध अन्नद्रव्याचा पुरवठा वेलीस होईल. त्याचा परिणाम हा वेलीची वाढ जोमात होण्यावर दिसून येईल यावेळी घडनिर्मितीकरिता बागेस गरज असेल तर वाढ नियंत्रणात ठेवणे याकरिता बागेत स्फुरद व पालाशयुक्त खते फक्त घ्यावीत. ज्या बागेमध्ये काडीचा जोम जास्त दिसून येतो अशा बागेत 5 – 6 किलो 0:0:50 प्रति एकर जमिनीतून द्यावे व त्याचसोबत 2 – 3 ग्रॅम / लिटर पाणी याप्रमाणे 1 -2 फवारण्यासुद्धा घ्याव्यात.

संजीवके

या बागेत वाढ नियंत्रित ठेवणे महत्वाचे असेल अशावेळी पालाशचा वापर करण्यासोबतच 6BA व युरासिलची फवारणी सुद्धा करावी.

घडनिर्मिती सुरू असलेल्या कालावधीमध्ये ज्या बागेत पाऊस जास्त प्रमाणात झाला अशा बागेत वाढ जास्त जोमात होईल. अशा परिस्थितीत शेंडा पिंचिंग महत्वाचे असेल. यावेळी फक्त शेंड्याकडे टिकली मारून घ्यावी म्हणजे काडीला जखम होईल व त्याच्या परिघास म्हणजे वेलीमधील वाढणारे जिबरेलीन्स कमी होऊन सायटोकायनीन वाढेल व घडनिर्मितीस मदत होईल.